

6. Закон України “Про освіту”. – К.: Концепції педагогічної освіти, 1996. – С. 20-88.
7. Золота книга казок. Українські народні казки. – К.: Веселка, 1990. – 201с.
8. Островська Т.О. Стародавні українські вишивки. – К.: Соняшник, 1992. – 71 с.
9. Слюсаренко Н.В. Аналіз сучасних підходів до проблеми розвитку творчих здібностей учнів // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Херсон: Айлант. – 1999. – Випуск 10. – С.93-97.

Образцова Е.Н.

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ РУЧНОГО ТРУДА

В статье рассматриваются особенности формирования творческих способностей младших школьников в процессе обучения ручному труду. Анализируются методы и средства совершенствования учебно-практической деятельности. Предлагаются перспективы дальнейших изысканий в данном направлении.

Ключевые слова: структура организации, учебно-практическая деятельность, творческие способности, учебно-творческий процесс, художественно-конструкторская разработка лекал сказочных персонажей.

Obraztsova E.N.

FORMATION OF ELEMENTARY SCHOOL CREATIVE ABILITIES IN THE STUDY OF HAND LABOR

The article examines the peculiarities of the creative abilities of primary school children in learning to hand labor. Analyzes the methods and means of improving educational practice. Offers the prospect of further research in this area.

Key words: organizational structure, training and practical work, creativity, education and the creative process, art and design development patterns fairy-tale characters.

УДК 378:81'42

Овсієнко Л.М.

НАУКОВИЙ ТЕКСТ ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ОДИНИЦЯ І КОМУНІКАТИВНИЙ ФЕНОМЕН

У пропонованій статті розглянуто дискусійне питання сучасної лінгвістичної науки, яке стосується розкриття змісту поняття “текст”. Проаналізовано лінгвістичні та комунікативні особливості наукового тексту.

Ключові слова: мова, мовлення, текст, науковий текст, комунікація, комунікативна лінгвістика, мовознавчий феномен.

Тривалий час найвищою одиницею мови й мовлення вважалося речення (синтаксема). Але в середині ХХ століття, з виникненням нової галузі мовознавчої науки – лінгвістики тексту, увагу дослідників усе більше привертає зв’язний текст як цілісне утворення, єдність змісту й форми. Саме текст розглядається як центральна ланка в процесі комунікації. Однак це явище настільки багатогранне й різнопланове, що не існує єдиного його розуміння і визначення. Більшість учених, оперуючи цим терміном, уникають його формулювання як універсальної мовної одиниці, або кваліфікують це поняття лише з погляду таких ознак тексту як послідовність, завершеність, лінійність тощо.

Спочатку текст визначали як певну послідовність речень (Р. Харвег), упорядковану послідовність морфем (Х. Вейнрейх); когерентну послідовність речень (К. Брінкер); мовленнєвий акт (Е. Косеріу); синтаксичну протяжність і залежність (Б. Бонечка); складне лінгвістичне утворення, що інтегрує в собі образ позамовної дійсності (Т. Радзієвська), гіперсинтаксис (Б. Палек); макросинтаксис (Т. ван Дейк).

“Текст” як мовознавчий феномен розглядав у своїх працях І. Гальперін. Він уважав, що “текст – це витвір мовленнєвого процесу, який характеризується завершеністю, є об’єктивованим у вигляді письмового документа, літературно опрацьованим відповідно до типу документа; витвір, який складається із заголовка і низки особливих одиниць (надфразних одиниць), об’єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв’язку, і має певну цілеспрямованість і прагматичну настанову” [1, с. 61]. Але це визначення властиве лише письмовим текстам художнього стилю.

У словнику-довіднику “Педагогическое речеведение” зазначається, що “текст – результат мовленнєво-мисленнєвого процесу, реалізованого автором у вигляді конкретного письмового (або усного) твору згідно з мотивами, цілями, обраною темою, задумом та ідеєю, який характеризується певною структурною, композиційною, логічною та стилістичною єдністю [2, с. 164]”.

В інших працях увага акцентується не на формі мовлення, а передусім на структурно-семантичних показниках. Так, за комунікативного підходу текст розглядається як мовний феномен, що перетворюється у принципово нове ціле внаслідок з’єднання окремих членів мовної структури; це деяка система комунікативних елементів (зв’язна і повна послідовність знаків або образів), функціонально об’єднаних у єдину замкнену ієрархічну семантико-сміслову структуру загальною концепцією чи задумом [3].

В. Одинцов наголошує на тому, що текстом є “...певна з функціонально-сміслового погляду упорядкована група речень або їх аналогів, які являють собою завдяки семантичним і функціональним взаємовідношенням елементів завершену смислово єдність [4, с. 96]”. Т. Симоненко, Г. Чорновол та інші зазначають, що текстом є висловлювання, яке є сукупністю речень та має змістову і структурну завершеність [5, с. 266]. Незважаючи на те, що загально визначеними є такі ознаки тексту, як цілісність, зв’язність, структурна організація й завершеність, слід відзначити ті причини, що зумовлюють відсутність єдиного визначення тексту.

Відсутність єдиного тлумачення поняття “текст” О. Селіванова пояснює абсолютизацією його структурної організації та граматичних засобів зв’язності; формально-структурною, жанрово-стилістичною різноплановістю текстів і специфікою способу його репрезентації; багатоплановістю підходів до лінгвістичного вивчення тексту (онтологічний, гносеологічний, власне лінгвістичний, психологічний, прагматичний, комунікативний, модальний, структурний, номінативний, когнітивний, соціально-історичний); звуженням функції тексту до рівня складника комунікативного процесу, посередника, засобу, процесу й мети комунікації, абсолютизацією у складі дефініції певної категорії або кількох категорій тексту (наприклад, зв’язності) [6, с. 34].

Метою нашої статті є розкриття понять “текст”, “науковий текст” з погляду комунікативної лінгвістики.

Серед різних визначень тексту можна виділити три основні типи:

- текст розглядається як проміжна ланка процесу комунікації;
- текст розглядається як сума, сукупність чи множина фраз;
- текст визначається як структурна й смислова єдність.

Сучасне розуміння тексту в лінгвістиці ґрунтується на тлумаченні його не лише як готового продукту мовлення, а й як складного комунікативного механізму, посередника комунікації, елементу комунікативного акту в позиції між мовцями, адресантом і адресатом. За цих умов текст є середнім елементом схеми комунікації, яку можна уявити у вигляді триелементної структури: автор (адресант) – текст – читач (адресат).

Деякі дослідники зосереджують увагу на розумінні тексту як мовленнєвого витвору, його репрезентації як абстрактної загальної схеми побудови будь-якого тексту, співвіднесенні його з наявними одиницями мови. З приводу цього слушним є зауваження відомого лінгвіста Ю. Левицького про те, що текст – це не рівень мовної системи, а спосіб її реалізації і функціонування [7, с. 23]. Якщо мова існує для осмислення дійсності, мовлення –

для передавання інформації, то текст функціонує як комунікативна структура, яка реалізує мовленнєву функцію.

З точки зору лінгвістики, філософії мови, психології і психолінгвістики текст – це основна одиниця комунікації, це феномен реальної дійсності і спосіб відображення дійсності, побудований з допомогою елементів системи мови [8, с. 11]. Фахівці погоджуються з тим, що суто лінгвістичні визначення текстів неправомірні, адже текст поєднує в собі як мовні, так і соціальні аспекти.

Так, за структурно-семантичного підходу текст розглядається як завершений продукт творчої діяльності, вивчення якого спрямоване на виявлення його особливостей, а також семантики і граматики. Антропоцентричний підхід передбачає декілька напрямків вивчення тексту, а саме: психолінгвістичний, прагматичний, дериваційний, когнітивний та функціонально-комунікативний.

Психолінгвістичний напрямок вивчає процес сприймання і розуміння тексту та вплив його змісту на адресата. Прагматичний напрямок розглядає текст як складний мовленнєвий процес, дію, що пов'язує автора й читача, когнітивний – аналізує текст з погляду індивідуальної авторської картини світу. Функціонально-комунікативний підхід спрямований на вивчення соціальної спрямованості тексту, ураховуючи при цьому не тільки його лінгвістичну, а й екстралінгвістичну сутність [9, с. 12].

Варто зазначити, що текст принципово відрізняється від літературного твору, “це не естетичний продукт, а знакова діяльність; це не структура, а структуроутворюючий процес; це не пасивний об'єкт, а робота і гра; це не сукупність замкнених у собі знаків, а наділений змістом, який можна відновити, простір, де окреслені лінії значеннєвих зрушень [10, с. 5]”.

Отже, текст – це писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у тематичну і структурну цілісність. Він виступає обов'язковим складником комунікативного процесу, допомагає фіксувати, зберігати і передавати інформацію в просторі й часі.

Варто також відмітити, що аналіз лінгвістичних досліджень, присвячених вивченню тексту, показав – дослідників, у першу чергу, цікавить художній текст, у той час як науковому тексту приділяється недостатня увага.

Мова наукового тексту залишає широкий аспект для окремого вивчення, оскільки саме слово є тією найменшою структурною ланкою, за допомогою якої автор вербалізує реальність.

Для наукового тексту чистота та виразність мовлення є принциповою і необхідною умовою його адекватного сприймання.

Як об'єкт наукового осмислення науковий текст постає в трьох варіантах.

“По-перше, він сам виступає як продукт дослідження, тому, що містить ті або інші наукові ідеї, обґрунтування, аргументації, тобто відоме або принципово нове знання. Він певним чином інституціоналізує наукове знання, закріплює його в науці, забезпечує наукову комунікацію.

По-друге, науковий текст виступає як джерело наукової методології і джерело фактологічної інформації, яку одержує і переробляє дослідник.

По-третє, він є деяким позитивним або негативним зразком інтелектуального продукту. Добре написаний текст змушує наслідувати, а невдалий текст призводить до формування в дослідника уявлень про те, як не треба писати. Гарний текст широко цитується, використовується для обґрунтування ідей, а поганий, або не помічається науковим співтовариством, або виступає предметом критики” [10, с. 7].

Як зазначає Н. Данилевська [11], науковий текст має нормативно-прагматичні або раціонально-логічні особливості, що об'єднують норми, пов'язані з традиціями наукового викладення, з канонами, яких має дотримуватись автор, щоб залишатись в рамках стилю і мати право очікувати бажаних результатів. Наприклад, типовими для наукового тексту є логічність, точність, ясність, аргументованість викладення тощо.

Виходячи із вищесказаного, можна зробити висновок про те, що текст є центральною ланкою в процесі комунікації. А кожен текст як цілісний мовленнєвий твір оцінюється за цілим комплексом критеріїв. Основними складовими цих критеріїв є інформаційно-структурні (логічність, зв'язність і цілісність, точність, ясність, зрозумілість, доступність) та стилістичні (правильність, чистота та культура мовлення) характеристики тексту. Проте є й інші характеристики тексту, які пов'язані, але прямо не відносяться до мови. Наприклад, науковий текст має високий рівень інформативності, через що створюється певне напруження в процесі сприймання.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження вбачаємо у подальшому вивченні тексту як лінгвістичної одиниці, а також у дослідженні важливої проблеми навчання лінгвістики тексту в теорії і практиці професійної гуманітарної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М.: Наука, 1981. – С. 61.
2. Педагогическое речеведение. Словарь-справочник / [Под ред. Т.А. Ладыженской, А.К. Михальской]. – М.: Флинта, Наука, 1998. – 312 с.
3. Иванов В.Ф. Текст та інші носії інформації в ЗМК [Електронний ресурс] / В.Ф. Иванов // Актуальні питання масової комунікації. – 2005. – Випуск 3. – С. 4. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=374>.
4. Одинцов В.В. Стилистика текста / В.В. Одинцов. – М.: Наука, 1980. – 96 с.
5. Симоненко Т.В. Українська мова за професійним спрямуванням / Т.В. Симоненко, Г.В. Чорновол, Н.П. Руденко. – К.: ВЦ “Академія”, 2009. – 272 с.
6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2008. – 34 с.
7. Левицкий Ю.А. Лингвистика текста / Ю.А. Левицкий. – М.: Высшая школа, 2006. – 189 с.
8. Прохоров Ю.Е. Действительность. Текст. Дискурс / Ю.Е. Прохоров. – М.: Флинта-Наука, 2004. – 221 с.
9. Мурзин Л.Н. Текст и его восприятие / Л.Н. Мурзин, А.С. Штерн. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1991. – 171 с.
10. Сурмін Ю.П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація / Ю.П. Сурмін. – К.: НАДУ, 2008. – 184 с.
11. Введение в научное исследование по педагогике / [Бабанский Ю.К., Журавлев В.И., Розов В.К. и др.]; Под. ред. В.И. Журавлева. – М.: Просвещение, 1988. – 239 с.

Овсиенко Л.М.

НАУЧНЫЙ ТЕКСТ КАК ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ЕДИНИЦА И КОММУНИКАТИВНЫЙ ФЕНОМЕН

В предлагаемой статье рассматривается дискуссионный вопрос современной лингвистической науки, который касается раскрытия сущности понятия “текст”. Проанализировано лингвистические и коммуникативные особенности научного текста.

Ключевые слова: язык, речь, текст, научный текст, коммуникация, коммуникативная лингвистика, языковедческий феномен.

Ovsienko L.M.

THE SCIENTIFIC TEXT AS A LINGUISTIC UNIT AND COMMUNICATIVE PHENOMENON

The debatable question of a modern linguistic science which touches opening of the sense of the meaning “text” is considered in this article. The linguistic and communicative features of a scientific text are analysed.

Key words: language, speaking, text, scientific text, communication, communicative linguistics, linguistic phenomenon.